

Kroniek van de familie Scheele

Voor Erik en Marijn, die het maar een rare naam vinden.

Peter Scheele

Kracht / Edelherr von Grove, * ... (um 1050), †..., urkundl. 1120/30 bis 1130/40, Herr auf Grove in der Grafschaft Schaumburg. Die Edelherrnenfamilie stammt von dem früheren Ort Grove zwischen Stadthagen und Hannover und war verwandt mit den Paderborner Ministerialengeschlechtern von der Lippe und von Driburg; sie führte im Wappen ein Kreuz, belegt mit einem Turnierkragen.

fünfstufig angeschoben trapezoid

Kaart uit Kleine Schoolatlas van de Algemene en Vaderlandse
Geschiedenis, A.L. de Bont, 8ste druk, Uitgeverij Noordhoff

1100						1150						1200
* Amelung II												

Mijn naam is Luscus

Kracht I kreeg een zoon: Amelung I Edelherr von Grove. Of Kracht I meer kinderen kreeg of wie zijn vrouw was, is onbekend. Amelung werd geboren in december 1089 en hij stierf tussen 1167 en 1170. Tussen 1130/1140 en 1167/1170 was hij Edelherr von Grove. Amelung I kreeg zeven kinderen:

- Wilhelm
- Amelung II
- Radbot
- Cracht
- (Sohn) Schele
- Heinrich
- Alheid

Wilhelm was graaf. Verder was hij lid van de Duitse Orde, een religieuze ridderorde (vergelijkbaar met kruisridders) en was hij verbonden met het Stift Utrecht (de Kommende Utrecht). Hij had als bijnaam "Luscus" en dat is latijn voor iemand die scheel is of die een oog mist. Deskundigen geloven dat dat laatste het meest waarschijnlijk is.

Wilhelms zoon, Thidericus de Schele, kreeg voor 1180 een bosgebied als leen van de vorstbisschop van Osnabrück. Het gebied lag in het Teutoburger Walt, op enkele kilometers van Werther (het stadje van Werthers Original, een roomboterbabbelaar) en werd Scheelenheide genoemd. Hij vestigde er een woonplaats die hij Theden Haus noemde. Dat was de kern van het latere dorp Theenhausen; we komen het verderop nog een paar keer tegen, want daar is de tak van de Ravensberger Scheele uit voortgekomen. Wij maken deel uit van die tak.

Amelung II werd in 1127 te Grove geboren, hij erfde de titel Edelherr von Grove. Hij trouwde in 1155 met Regeline von Paderborn. Na 1165 is hij door zijn huwelijk met Regeline graaf van Paderborn geworden. Blijkbaar is Regeline eerder gestorven dan Amelung en is hij in 1190 hertrouwd met Asdela von Attlen. Hij stierf in 1216 in Paderborn.

Van Cracht is bekend dat hij in 1185 de broer van Amelung II genoemd is. Dat lijkt raar, maar vergeet niet dat lang niet alle geboorten en overlijdens werden opgeschreven. Als er dan ergens in een geschreven bericht sprake is van een broer van die of die, dan geldt dat als bewijs van iemands bestaan. Hij werd ook genoemd als neef van Evergis, bisschop van Paderborn.

Heinrich wordt als stamvader genoemd van de heren van Vietinghof. Het is maar dat je het weet, maar belangrijker is dat hij Grove vanwege zijn zielenrust heeft overgedaan aan de kerk. Wat er verder met Grove gebeurd is, is onduidelijk. Het bestaat niet meer.

Alheid (ook Adelheid), de enige dochter, trouwde in 1180 met Konrad II von Hamelspringe.

Hoewel Wilhelm voor ons van het meeste belang is, gaat de stamboom verder met Amelung II. Die kreeg drie zoons:

- Heinrich III
- Lippold
- Conradus Luscus

Heinrich was rond 1194 stadsgraaf van Paderborn. Het is niet bekend wanneer hij geboren is, maar hij stierf rond 1226.

Kaart van de omgeving van Theenhausen, bron Google en blik op Werther's Original.

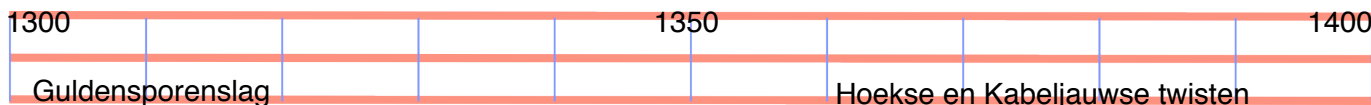
Het is een kasteel, slot, burcht, die voor een deel in het water gebouwd is, een zogenaamde waterburcht. Het behoorde aan de familie van Edelherren von Sledesen, maar het kwam in 1396 door huwelijk aan de familie Schele. In 1490 brandde een groot deel van het kasteel af, alleen de massieve toren (links op de foto) bleef bewaard. Tussen 1500 en 1532 werd op de bestaande fundamenteën het huidige deel gebouwd.

De burchttoren heeft muren van 2½ meter dikte. Het is voor een deel gotisch. Het woonhuis is gebouwd in renaissancestijl. Half jaren tachtig van de twintigste eeuw is het gerestaureerd, tegenwoordig wordt het voor een deel bewoond door de familie en voor een deel wordt het verhuurd. Op de begane grond is een café-restaurant. Kijk op www.schelenburg.de

Boven de ingang hangt deze plaquette. Het wapen bestaat uit vier delen. In deel een en vier is een valhek te zien en in deel twee en drie wolfsklemmen. Persevera vincas (de wapenspreuk) betekent onoverwinnelijk door volharding of de volhouder wint.

Het dorp Schleddehausen is doortrokken van de invloed van de adellijke familie, er is een kerkje met beelden van vooraanstaande Scheles en er is een kerkhof van de familie. Een van de bewoners, Sweder Schele, komen we verderop tegen als hij trouwt met Anna van Weleveld. Kortom, de rijke tak...

Hoe kwam die rijke tak aan zoveel geld en bezittingen? Eigenlijk op dezelfde manier waarop de adel overal aan geld kwam: vergoedingen voor van alles. In ruil leverde de adel dan bescherming en bestuur.

De vergoedingen konden worden voldaan in natura, geld of diensten. In natura kon dat in de vorm van tienden: het tiende deel van de opbrengst van het land van een boer kwam aan zijn heer. Er waren verschillende vormen van: grove of grote tienden voor graan, smalle of kleine tienden voor peulvruchten, vlees- of bloedtienden voor geslacht vee, krijtende tienden voor pasgeboren dieren.

Om te bepalen hoeveel er verschuldigd was, werd uitgebreid inventaris opgemaakt van het boerenbedrijf. Gebouwen, tuinen, boomgaarden, akkers, weilanden, velden, bosgebieden, open water enzovoort. Dat gebeurde door een rentmeester van de heer in een grondboek of Urbar. Verderop zien we een voorbeeld. Op grond van oppervlakten en te verwachte opbrengst werden de groottes van de tienden bepaald. En minstens een keer per jaar moest er afgedragen worden.

De adel wilde wel veel van zulke lenen, want ze kostten weinig en leverden veel op. Men vergrootte graag want zo werd men machtiger.

Natuurlijk gebeurde er meer in de wereld. De Guldensporenslag in 1302 bij Kortrijk in België maakte duidelijk dat de macht van de adel aan het eind gekomen was: het volk keerde zich tegen de edelen en het won. Het maakte ruimte voor de groei en de macht van de steden en de gilden. En in Nederland vonden de Hoekse en Kabeljauwse

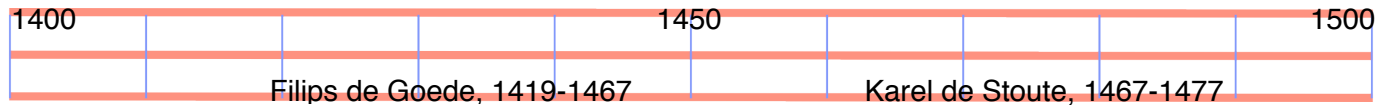
De Theenhauser stam

Wat er met Thidericus de Schele aan de hand was, weten we niet. Maar waarom krijgt zo'n jongen een stuk grond op de heide? Was hij avontuurlijk en wilde hij voor zichzelf beginnen of was men hem liever kwijt dan rijk. Zowel in het boek (blz. 3) als op <http://wiki-de.genealogy.net> (zoek op Thidericus de Schele) staat er:

Wilhelm (...) Sein Sohn (?) Thidericus de Schele erhielt vor 1180 als Lehen vom Fürstbischof von Osnabrück ein Waldgebiet bei Werther, die Scheelenheide genannt, sein Sitz "Theden-Haus" war der Kern des späteren Dorfes Theenhausen...

Het vraagteken staat er werkelijk. Was hij buitenechtelijk, een bastaard, een zoon van een vader en moeder die niet getrouwd waren? Daar werd moeilijk over gedaan, want het bracht erfrechtproblemen met zich mee. In elk geval vertrok hij voor 1180. En hij werd leenman. Wat hij meekreeg van thuis, weten we niet. Om te beginnen stichtte Thide (zo zal hij wel genoemd zijn) een woning die hij Theden-Haus noemde en moest hij zorgen dat hij in zijn levensonderhoud kon voorzien. En hij zette de familie voort, al is daar tot rond 1455 niets van terug te vinden.

Maar waarom hoor je er dan 275 jaar niets van? Het is toch een leen, er moet voor betaald worden, opbrengsten moeten worden afgedragen en dat wordt altijd ergens vastgelegd. Het is pas vanaf 1556 dat de graaf van Ravensberg zijn gebied zover in kaart heeft, dat er administratie over mogelijk is. Men heeft daarvoor 3400 boeren ondervraagd en dat leverde gedrukt een boek op van 600 pagina's: de Urbar van het graafschap Ravensberg.

Pas rond 1455 gaat de stamboom van deze tak verder met *Johan de Schele (Schelle)*. Er zit dus een groot gat in de stamboom en formeel begint die voor ons pas rond 1455.

Deze Johan was wel geregistreerd. Geboren rond 1455, overleden na 1500. Hij is vrije boer (Häger) op het boerenhof Theenhausen nr 10 en wordt sinds 1491 in de koeien- en graanafrekeningen van het graafschap Ravensberg vermeld. Hij is rond 1480 getrouwd.

Hij kreeg een zoon, *Johann Schele*, geboren rond 1500. In 1550 is hij als pachter opgenomen in het Urbar van het graafschap Ravensberg onder "Burschaft Thedenhausen":

45. Johan Schelle, heger, ist Meinem Gnedigen Hern mit weib und kindern eigen, sitzt uf seiner furstlichen Gnade erb, daruff sein furstliche Gnade die besaet etc. hat. Huis, hof und garten 2 scheppel roggen.

Sedig land: Der Berckenkamp 1 molt roggen; der Korte Kamp 13 scheppel roggen; die hove 3 scheppel roggen.

Schulde: Meinem Gnedigen Hern 1 goltgulden 7½ schillinge, 1 schwein, 5 honer, 8 eger, 1 penninck hovegelt.

Mast: zu 6 schweinen und dusthofz zu 2 scheppel roggen.

Diensten: gibt meinen Gnedigen Hern ½ goltgulden oder beidiensten davor.

Zehenden: Meinem Gnedigen Hern van dem lande.

Nummer	45
Naam	Johan Schelle
Status	boer (heger)
Relatie	met vrouw en kinderen pachter of lijfeigene van de graaf
Bezit	een erf van de graaf, met rechten en plichten
Huis	Huis, hof en tuin (ter grootte van) 2 schepel rogge.
Akkers	De Berckenkamp 1 mud rogge; de Korte Kamp 13 schepel rogge; de hove 3 schepel rogge.
Schuld	aan de graaf 1 goltgulden 7½ schillinge, 1 varken, 5 hoenders, 8 eger, 1 penninck hovegelt.
Mestrecht	voor zes varkens in een eikenbos ter grootte van 2 schepel rogge.
Diensten	gibt meinen Gnedigen Hern ½ goltgulden oder beidiensten davor.
Wie ontvangt deze tienden:	Meinem Gnedigen Hern van dem lande.

Een schepel is een inhoudsmaat en een oppervlaktemaat. Het geeft aan dat men met een schepel roggezaad (inhoud) een schepel land (oppervlakte) kan bezaaien. Dat is een flinke emmer zaad.

2 Schepel is 2500 m², 2½ hectare, denk aan 50x50 meter. Een mud is vier schepel (inhoud). Men had bij de Korte Kamp ook kunnen schrijven: een mud en een schepel.

Het bedrijf is totaal 24 schepel of 30 ha. groot. Denk aan 500x600 meter.

Meinem Gnedigen Hern is de graaf van Ravensberg, het is opgeschreven door een rentmeester.

We zijn inmiddels al verder dan de tijdbalk, maar we blijven hier nog even, omdat de volgende pagina gewijd is aan twee belangrijke mensen in de 80-jarige oorlog.

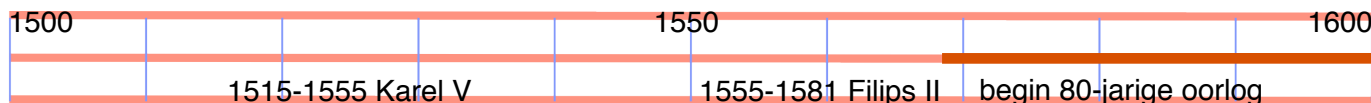
Naastgenoemde Johann kreeg rond 1545 een *zoon* van wie de naam niet bekend is.

Rond 1575 kreeg deze naamloze Schele een zoon, *Hermann Schele*, geboren te Theenhausen. Ook hij was boer en hij trouwde rond 1605.

Op het politieke toneel was er heel wat gaande. De tijd van de feodale versnippering was voorbij. Vooral de Bourgondische hertogen bevorderden de eenwording, het ontstaan van het Bourgondische rijk. Door koop, erfenis en strijd. Filips de Goede trachtte de versnipperde gebieden te organiseren door het instellen van de Grote Raad, Rekenkamers, Legisten (burgerlijke rechtsgeleerden) en de Staten Generaal. De adel probeerde hij te binden met de Orde van het Gulden Vlies.

Filips werd opgevolgd door Karel de Stoute die aanmerkelijk minder tactvol optrad dan zijn vader. Karel sneuvelt in 1477 en dat leidde de crisis in in de Bourgondische staat.

Huize Weleveld

Op <http://lehre.hki.uni-koeln.de/schele/pages/nl/geschichte.html> kunnen we lezen over Seger Schele en de lotgevallen van zijn gezin: Door het huwelijk tussen de Westfaalse edelman Sweder Schele sr (ca. 1490-1533) met de uit Twente afkomstige erfdochter Anna van Weleveld (ca. 1500- ca. 1548) kreeg de familie Schele in het eerste kwart van de 16^e eeuw bezittingen in het oostelijk deel van Overijssel en Drenthe. Sweder sr werd tevens erfgenaam van het familieslot Schelenburg in het Hoogstift Osnabrück. Anna van Weleveld schonk Sweder Schele sr vijf kinderen. Het gezin woonde op de Schelenburg bij Schleddehausen en liet de bezittingen in Twente beheren door een rentmeester.

De twee zonen Caspar (1525-1578) en Christoffer (1529-1606) studeerden in Wittenberg en namen daar de Nieuwe Leer van Maarten Luther aan. Beide broers verdeelden in 1555 de bezittingen van hun overleden ouders. Caspar behield de Schelenburg. Zijn jongere broer Christoffer werd heer van het in de buurschap Zenderen gelegen Weleveld en ging in Twente wonen. Uit het in 1558 gesloten huwelijk tussen Christoffer Schele en Judith Ripperda werden tien kinderen geboren. De oudste zoon Sweder (1569-1639) schreef een huiskroniek.

Bij <http://members.home.nl/m.tettero/Watergeuzen/Weleveld.htm> kunnen we het volgende lezen: Het Weleveld, tussen Zenderen en Hertme, is een rijk landgoed met tal van

tolrechten over de belangrijke handelsweg tussen Deventer en Osnabrück en de Bornse beek. Bij het Weleveld behoort bovendien een reeks boerderijen. Christoffel, zoon van Sweder Schele van kasteel Schelenburg bij Osnabrück en Anna van Welvelde, is een belangrijke heer. Hij vertegenwoordigt Overijssel in de Staten-Generaal bij de ondertekening van de eerste unie van Brussel in 1577, vlak na de pacificatie van Gent (1576).

De Spaanse troepen moeten de Lage Landen verlaten. Spaanse en Staatse troepen bezetten in 1582 en 1583 afwisselend het huis Weleveld en laten er weinig van heel. Er zouden soms wel enkele honderden soldaten in hebben gebivakkeerd. Ziektes breken uit. De doden krijgen een graf in de koestal omdat zij denken dat dit een kapel is geweest. Er blijft weinig over van Weleveld, maar het wordt herbouwd, zoals op bovenstaande afbeelding uit 1737. Maar het vervalst opnieuw en nu zijn er nog wat resten te vinden in een bosrijk gebied. Christoffer en zijn zoon Sweder worden begraven in de kerk van Borne.

(Tekst gedeeltelijk overgenomen van beide sites)

Een chirurgijn verovert Zeeland

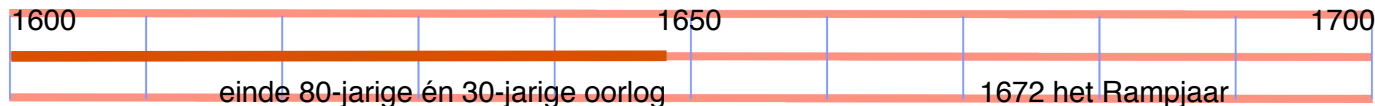
Tijdens de 80-jarige oorlog werd er op tal van fronten gevochten en dat door verschillende legers. Het waren dan wel twee partijen, maar ieder had soldaten en legers uit verschillende delen van Europa. Zo was er Filips van Hohenlohe-Neuenstein (ook wel Hollock genoemd) die legeraanvoerder was in dienst van de Republiek en die in Brabant en Zeeland heel wat steden op de Spanjaarden veroverde. In zijn gevolg trok chirurgijn Meester Hendrick Scheele uit Pommeren als huurling mee. Die vestigde zich in 1583 in Terneuzen.

Het gevolg is dat er nu nogal wat naamgenoten in Zeeland wonen, er is zelfs een familievereniging: "Mr. Hendrick Scheele". Men geeft er een periodiek uit: "de Cronijck van de familievereniging Mr. Hendrick Scheele".

De **Cronijck**

Rond 1700 kreeg een van Hendricks nazaten vier zoons die als stamvaders van verschillende Zeeuwse takken beschouwd worden: Hendrick, Jan, Jacob en Cornelis.

Back to the roots

Terug naar Theenhausen. Volgens het erfrecht kreeg Hermann Schele het bedrijf (Theenhausen nr 10) en hij kreeg de volgende kinderen:

- Anke, * ± 1607, ongehuwd begraven op 5 maart 1668 in Werther
- *Hinrich*, * ± 1609 (oudere hoofdstam)
- Ils'ke, * ± 1610
- Sohn, * ± 1612, begraven op 12 december 1685 in Werther als de "oude Schelle"
- Jobst, * ± 1615, in 1640 gehuwd met Ils'che Overmann, begraven op 11 januari 1670 te Bielefeld. Jobst nam de naam van zijn vrouw aan.
- Johann, * ± 1621 (jongere hoofdstam)

De oudere hoofdstam begint dus met Hinrich. Zijn achternaam was Schiälle. Wat raar, Schiälle. Maar hier moeten we bedenken dat de gemiddelde zeventiende-eeuwer niet kon lezen of schrijven. Men was volledig afhankelijk van de nauwkeurigheid van degenen die dat wel konden en die namen en data moesten inschrijven in de registers. En de eigenaar van de naam kon niet controleren of het wel goed geschreven was.

We waren bij Hinrich van de oudere hoofdstam. Hij werd begraven op 4 april 1667 in Werther. Hij was boer, maar hij erfde het bedrijf niet, hoewel hij de oudste zoon was. Johann van de jongere hoofdstam werd erfgenaam en dat was een jongere broer. Dat is raar, maar er zal wel een reden voor geweest zijn. Het kan zijn dat Hinrich en zijn zoons Wilm, Hinrich en Jürgen (zie hiernaast) niet bekwaam waren of dat ze afstand deden van de erfenis, maar dat is niet echt waarschijnlijk. Misschien was er ruzie en waren ze

onterfd. We onderzoeken de jongere hoofdstam verder niet, want het is niet onze stam.

Hinrichs (1609) nazaten werden Kötter, keuterboer met een huisje en een lapje grond, net niet groot genoeg om van rond te komen, zodat ze bij een boer moesten werken om bij te verdienen. Hinrichs kinderen waren:

- Merke, * ± 1635
- Wilm, * ± 1644 (Dornberger stam)
- *Hinrich*, * ± 1644 (Theenhauser stam)
- Dochter, * ± 1649 (werd de "alte Schel'sche" genoemd)
- Jürgen, * ± 1655
- Zoon, * ± 1666 (werd de "alte Schelle" genoemd)

Wilm verdween buiten beeld en stichtte als Kötter de Dornberger stam. De oudere hoofdstam begint dus met de Dornberger stam. Die vertakt in de Spenger hoofdtak, die weer in de Lenzinghauser tak, de Siekerscher tak en de Engerscher tak en de vertakkingen gaan door. Ze zijn voor ons niet van belang, maar het wijst wel op iets bijzonders: men kon niet alle monden voeden, men vestigde zich elders. En ieder die zich elders vestigde, werd stamvader van een nieuwe tak.

Naast de Dornberger stam ging de Theenhauser stam (onze stam) gewoon verder met Hinrich (1644). Hij werd waarschijnlijk Kötter en trouwde tweemaal. Zijn eerste vrouw werd rond 42 jaar oud. Kinderen uit dat huwelijk staan hiernaast. Na haar overlijden hertrouwde Hinrich. Hij stierf in 1692, zijn vrouw in 1699, kinderloos.

Jürgen begon ook voor zichzelf, waarschijnlijk als Kötter en van Zoon is verder niets bekend.

- *Jürgen*, ~ (gedoopt) 21.6.1671
- Anna Catharina, ~ 6.4.1675
- Markus Martin, ~ 30.7.1676
- Anna Catrina Ilsabein, ~ 22.2.1680
- Marike, ~ 20.5.1681
- Gretke, ~ 20.5.1681, † (sterft) 5.9.1681
- Johann, ~ 24.3.1682, † 15.3.1690
- Ann Trinke, ~ 19.10.1684, † 1685
- Anne Trinke, ~ 29.10.1686
- Anna Maria, ~ 28.8.1689

Kijk, een tweeling, maar we gaan maar op een ding in en dat is dat er twee kinderen waren met (bijna) dezelfde naam: Ann(e) Trinke (spreek uit: Trienke). De eerste Ann leefde slechts een jaar. Ze werd gedoopt op 19 oktober 1684 en ze stierf in 1685. De tweede Anne werd gedoopt op 29 oktober 1686. Wanneer ze stierf is onbekend, maar ze is wel getrouwd in 1709. Ze was toen ongeveer 25 jaar. We zullen vaker zien dat kinderen op jonge leeftijd overlijden en dat de naam opnieuw wordt gegeven aan een volgend kind. Wedergeboorte.

Jürgen (1671) trouwt drie keer. De eerste keer op 15-jarige leeftijd met Margarete Semmeling, die drie jaar later sterft. Dat is waarschijnlijk in het kraambd, omdat in hetzelfde jaar, op 20 november, hun zoon Peter Heinrich geboren werd. De tweede keer rond 1690, haar naam is onbekend, zij sterft rond 1702. Ze krijgen een dochter, Anna Margarethe die rond 1700 geboren wordt en een zoon, *Johann Hinrich*, die op 30 juli 1702 wordt geboren. Zijn moeder sterft dus in zijn geboortjaar, wellicht ook in het kraambd. De derde keer trouwt hij met Anne Catrine Walters en ze krijgen twee kinderen: Catrina en Margarete Ilsabein. Catrina wordt vier jaar. Anne Catrine sterft in 1714, Jürgen zelf in 1727. Wat een rare tijden...

Een apotheker in Zweden

Hoe kan dat eigenlijk? Zoveel kinderen die zo jong sterven en zoveel moeders die in het kraambed doodgaan? Dat heeft alles te maken met de opvattingen over hygiëne: handen wassen. En dat deed men niet. Daarom nu een *special* over een Scheele van de wetenschap.

Carl Wilhelm Scheele werd in 1742 in Stralsund (Pommeren) geboren. Hij werd apotheker in Stockholm en later in Köping. Zijn studies leidden tot de ontdekking van de elementen zuurstof en stikstof. Ook ontdekte hij barium, chloor, mangaan, molybdeen en wolfram. Verder beschreef hij veel verbindingen als citroenzuur, glycerol, waterstofcyanide, waterstoffluoride en waterstofsulfide. Hij ontdekte een op pasteurisatie lijkend proces. En natuurlijk Scheele's groen, een uiterst giftig pigment van koperarseniet (CuHAsO_3) met de kleur van koperoxide met een gele zweem. Het vermoeden bestaat dat Napoleon is overleden aan vergiftiging omdat het behang van zijn kamers was gekleurd met Scheele's groen.

Het werken met chemische stoffen is erg ongezond, Carl werd dan ook niet oud. Hij stierf in 1786, 43 jaar oud, 48 uur nadat hij getrouwd was, vermoedelijk aan een kwikvergiftiging. Maar hij heeft wel een standbeeld en een postzegel!

1700						1750								1800

Die Johann Hinrich Schele trouwde twee keer. Eerst met Marie Ilsabein Vetter, ze krijgen vijf kinderen. Marie overlijdt en Johan hertrouwt met Marie Ilsabein Heermann. Zij krijgen ook vijf kinderen en kijk wat er gebeurt tussen 1725 en 1748:

- Anna Maria, leeft nauwelijks veertien dagen
- Peter Heinrich, leeft net drie weken
- Johann Heinrich, trouwt, maar sterft kinderloos
- Johann Herm
- *Peter Heinrich*

- Johann Henrich, leeft zes weken
- Anna Catrina
- Johann Henrich, leeft nauwelijks een maand
- Ernst Heinrich
- Johann Henrich

Bijna de helft redt het niet. Eerste vrouw te vroeg dood, de tweede ook (sterft aan tuberculose), vijf kinderen vroeg gestorven. Hij zelf sterft aan een longontsteking.

Peter Heinrich wordt stamvader van de Peterse onderstam, Ernst Heinrich wordt stamvader van de Ernstse onderstam en Johann van de Johanse onderstam. We volgen Peter Heinrich.

Peter Heinrich Scheele (aha, nu met twee ees) wordt op 29 juli 1736 gedoopt. Hij trouwt op 20 november 1763 met Margarethe Ilsabein Sievers. Kinderen:

- Maria Ilsabein, * 12.10.1766
- *Johann Hermann*, * 17.3.1769
- Catrina Maria, sterft na 3 jaar aan pokken
- Catrina Maria, * 11.6.1775
- Margret Ilsabein, sterft na een ½ jaar aan pokken.

De laatste in deze reeks is Johann Hermann, geboren op 3 maart 1769. Hij trouwt drie keer.

In 1800 met Catarina Maria Piel. Zij sterft in 1803.

- Anne Marie Ilsabein, * 23.4.1802

In november 1803 met Maria Ilsabein Oldemeier. Zij sterft op 15 april 1815.

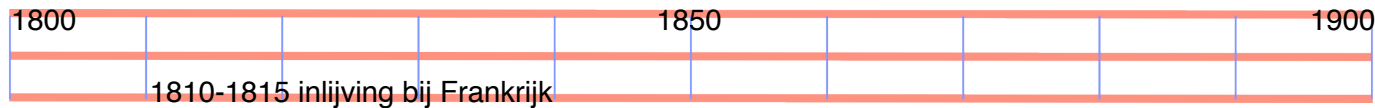
- Wilhelmine, * september 1804
- Johann Heinrich, * 21.10.1806, † 1807
- Catrina Marie, sterft na vier jaar
- Zoon, sterft op de dag van zijn geboorte
- Catrina Marie, wordt ruim een jaar sterft in 1814 aan *Halsschaden*, vermoedelijk difterie.

Op 27 juli, drie maanden na het overlijden van zijn tweede vrouw, hertrouwt hij met Catharine Marie Kottmann. Zij krijgen:

- Ferdinand Friedrich, * 1816
- *Carl Heinrich August*, * 1819
- Peter Heinrich, * 1822
- Ernst Heinrich, * 1829
- Peter Heinrich, sterft na een half jaar aan pokken.

Kennelijk haalt zij er de bezem door want de meesten blijven leven, vertrekken van Theenhausen en beginnen hun eigen stam.

Ferdinand de Borgholzhausener tak, Carl Heinrich August de eerste Lonneker tak, Peter Heinrich de Wichtlinghausener tak en Ernst Heinrich de tweede Lonneker tak. Lonneker ligt iets ten noorden van Enschede. Het was een buurtschap, maar in 1811 werd het een zelfstandige gemeente die op het hoogtepunt veel groter was dan Enschede. Wie wat wou met zijn leven, ging naar Lonneker.

Go west, young man...

Boom, stam, takken, twijgen...

We komen met Carl Heinrich August Scheele, via de eerste Lonneker tak, in Nederland aan. Het is ongeveer 140 kilometer van Theenhausen naar Lonneker, twee tot vijf dagen reizen. Hij wordt fabrieksarbeider en trouwt in 1849 een Nederlandse vrouw, Jenneken Ordelmans. Carl is dan dertig jaar. Ze krijgen de volgende kinderen:

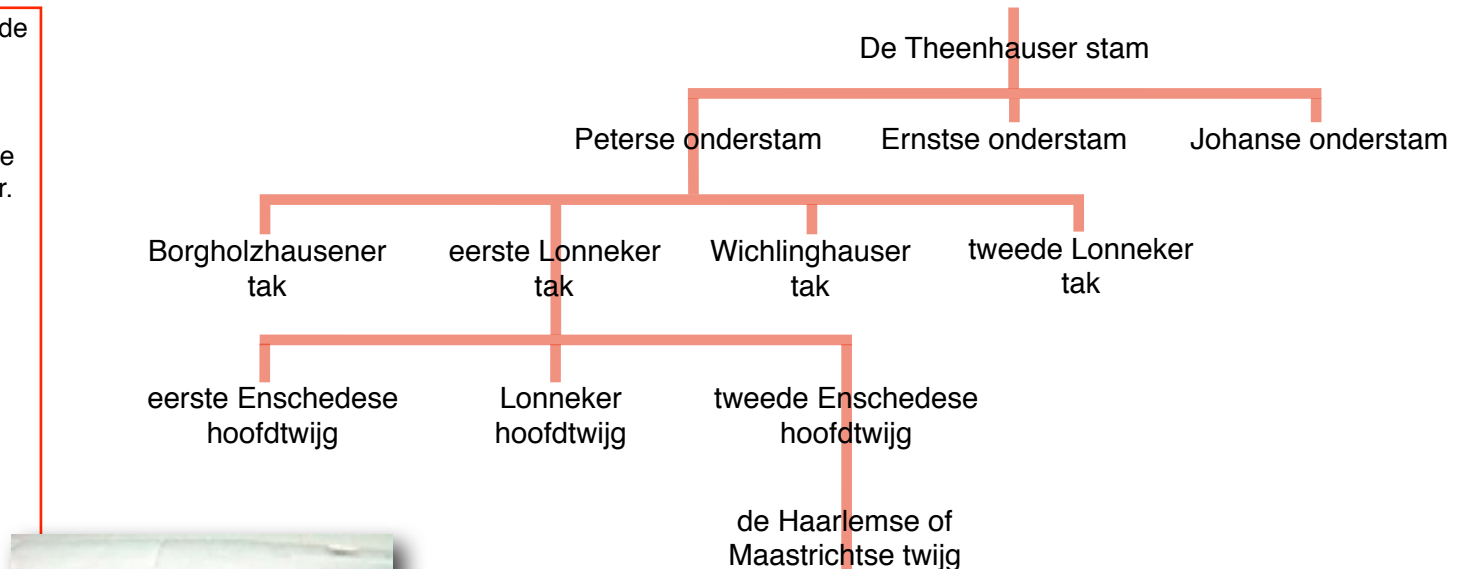
- Gerritdina, * 4.8.1849, † 31.3.1851
- Hermann Hendrik, * 22.5.1851, de eerste Enschedese hoofdtwijg
- Gerrit Jan, * 20.3.1853, de Lonneker hoofdtwijg
- Geertruida, * 19.12.1857
- Wilhelmina, * 18.1.1860
- Johanna, * 16.6.1862
- *Gerhard*, * 15.12.1864, de tweede Enschedese hoofdtwijg. En van die laatste zijn wij.

Gerhard (foto rechts) wordt geboren in Lonneker, wordt wever van beroep, trouwt in 1888 met Hermina Schukkink en ze krijgen de volgende kinderen (hou nog even vol, we zijn bijna thuis):

- Karel Gerrit, * 4.9.1889
- *Johan Herman*, * 23.5.1891, mijn opa
- Hendrik, * 31.3.1893
- Herman, * 24.2.1897

De tweede van links is Johan Herman.

Beide foto's van <http://members.chello.nl/d.vanrennes/html/fam/fam00094.htm>

Gerhard, Peter, Martin, Erik en Jo

De eeuw van mijn vader

De titel is weliswaar van Geert Mak, maar het is toch de eeuw van mijn vader.

In de tweede Enschedese hoofdtwig zitten we, bij Johan Herman Scheele, mijn opa. Hij trouwde op 6 oktober 1917 met Julia Hermina Andrea Weernink.

Op 31 december 1917 werd *Gerhard Julius Scheele* geboren en hij kreeg twee zussen: Johanna (* 12.8.1925, tante Jo) en Julia Mini (* 3.5.1927, tante Julia).

Ze woonden aan de Janninksweg 17.

Tante Jo is getrouwd met oom Henk Valk en ze kregen een dochter, Jolanda.

Tante Julia trouwde met oom Jan Ellenbroek. Hun kinderen zijn Hans, Bert, Ronald en Juliëtte.

Gerhard was boekdrukker en later offsetdrukker. Hij leerde in 1949 Johanna Martha Lorjé kennen en Jo en Gerhard trouwden op 30 augustus 1950 in Haarlem, want daar werkte Gerhard bij drukkerij Joh. Enschede & Zn. Op 14 maart 1951 werden Martin en ik geboren en op 8 april 1954 Erik.

In het Geschlechterbuch staan we op bladzijde 107 beschreven. Maar er zitten wat fouten in:

- alle zoons zijn in Haarlem geboren
- Erik is met een k
- zijn geboortedatum is 8.4.1954
- we woonden in Maastricht op het Vendelplein.

En zo is de tweede Enschedese hoofdtwig ineens de Haarlemse twijg geworden. Of is het de Maastrichtse twijg. Lastige kwestie, ik ben nog niet tegengekomen dat een heel gezin verhuisde en daarmee van tak of twijg veranderde. Hoe dan ook: we zijn geboren in Haarlem, verhuisden 1959 naar Deventer en in 1961 naar Maastricht.

In 1975 verlieten we het ouderlijk huis. Martin kreeg een baan in Apeldoorn en ging daar samenwonen met Annemie Magnée. Ze kregen twee kinderen: Milan Dion Magnée, geboren 8.12.1988 en Malú Aranka Magnée, geboren 17.12.1991. Martin en Annemie gingen uit elkaar. Martin woont sindsdien samen met Carla Blom.

Erik ging in Amstelveen samenwonen met Rieke Polder. Joyce (8.5.1994) en Danny (12.9.1996) Verschoor werden hun pleegkinderen.

Ik trouwde met Marij Frederiks en bleef in Maastricht wonen. We kregen uit dat huwelijk geen kinderen. We scheidden en ik trouwde op 25 november 1988 met Marijke Oostvogels. Onze kinderen zijn:

- Erik Scheele, * 5 maart 1989
- Marijn Scheele, * 8 december 1990

Wie hebben er van de tweede Enschedese hoofdtak zoons gekregen? Karel Gerrit kreeg twee zoons. Van de oudste is niet bekend of hij kinderen had, de jongste kreeg een dochter. Hendrik en Herman kregen beiden dochters.

Kortom, de kans is erg groot dat Erik en Marijn de enigen zijn die de naam Scheele in deze tweede Enschedese hoofdtwig kunnen voortzetten.

Max Scheele

Een speciaal rubriekje voor Max is zeker op zijn plaats. Hij is het tenslotte die een belangrijk deel van zijn leven besteed heeft aan het genealogische onderzoek van de familie Scheele. Zijn werk heeft geleid tot het *Deutsches Geschlechterbuch*, Band 194, al heeft hij de uitgave niet meegemaakt; hij stierf kort tevoren. Hij begon met zijn onderzoek in mei 1930, er zit dus 57 jaar werk in.

We kregen in de jaren zeventig een brief van hem, waarin hij vertelde over zijn onderzoek en dat de familie Scheele al ouder was dan die van Oranje-Nassau. Verder zat er een formulier bij met het verzoek dat in te vullen en terug te sturen. Gerhard heeft dat gedaan, vandaar dat we vermeld zijn in het *Geschlechterbuch*.

Een van de conclusies van zijn onderzoek was, dat alle Sche(e)l(e)'s dezelfde oorsprong hebben en dus verwant zijn aan elkaar.

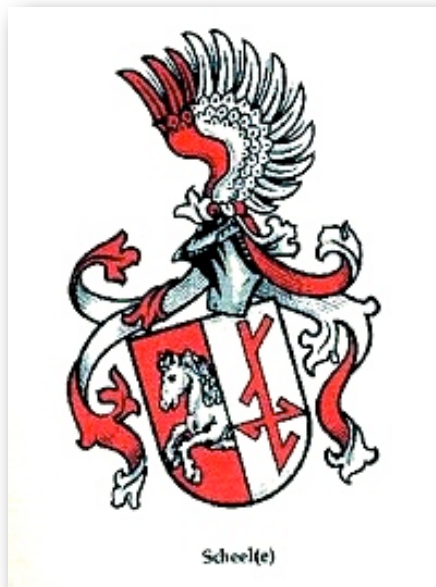

2000					2050					

Het familiewapen

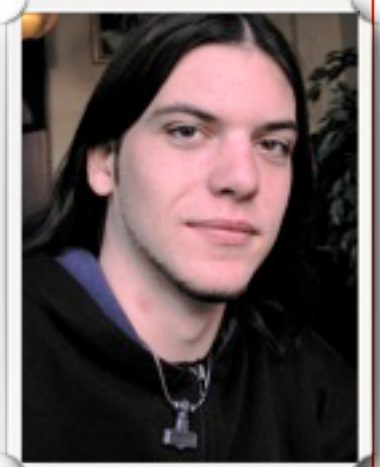
Een beetje familie heeft een wapen. De familie Scheele had er meer dan vijftig. Daarom is er besloten dat er nog maar een wapen als dat van de familie zal gelden en dat is dit wapen. Het ros staat voor het Nedersaksische ros; in Nedersaksen ligt de oorsprong van de familie. Het wapen is officieel ingeschreven in "Die Herold-Wappenrolle" op 20 mei 1938 onder registratienummer 2899-38.

In de heraldiek moet men links en rechts zien vanuit de positie van degene die het schild draagt. Het in rood en zilver verdeelde schild, toont rechts uit de deellijn een zilveren paard, links een rood huismerk. Ook het blazoen is van rood en zilver in de vorm van helmdekkleden en een helmteken dat de vorm heeft van vleugels (de vlucht). De helm is een steekhelm, het schild zelf is van Spaanse vorm.

Fotoalbum

Dit zijn foto's van Johan Herman en Julia Hermina Andrea Weernink, mijn opa en oma (rechts). En van Gerhard en Jo, mijn vader en moeder. En van Martin en Erik, mijn broers. En natuurlijk van Marij en Erik (r) en Marijn, de stamhouders.

Terugblik

Wat een geschiedenis. Bijna duizend jaar familiehistorie. Er zijn twee zaken waar ik nog niet over uitgepraat ben: de kindersterfte en de emigratie.

Want oh, die achttiende eeuw. Wat een dieptepunt. Ruim 130 jaar ellende. We zien dat de tien kinderen van Hinrich (blz. 7) bijna allemaal in leven blijven, maar dat het bij Jürgen mis begint te gaan: twee van zijn vrouwen overlijden vroegtijdig en twee kinderen uit het laatste huwelijk sterven te jong. We zitten rond 1680.

Johann Hinrich, zoon van Jürgen, (blz. 8) trouwt twee keer, krijgt tien kinderen en bijna de helft overlijdt vroegtijdig. We zitten rond 1740.

Peter Heinrich, zoon van Johann, krijgt vijf kinderen, twee sterven er te vroeg. Het is ongeveer 1770.

Johann Hermann, de zoon van Peter, trouwt zelfs drie keer, krijgt uit de eerste twee huwelijken zes kinderen, van wie er drie binnen vier jaar dood zijn. De laatste, Catrina Marie sterft aan difterie. Een jaar later sterft haar moeder en hertrouwt Johann Herman. De juiste volgorde is dit:

- I. hij trouwt in april 1800, zij krijgt in april 1802 een kind en sterft in 1803. Dat zijn drie gezinsleden, 1 man, 1 vrouw, 1 kind. De vrouw overlijdt te vroeg, sterfte is 33%.
- II. hij hertrouwt datzelfde jaar nog in november, zij krijgt tussen september 1804 en maart 1813 vijf kinderen van wie er drie vroegtijdig sterven, de laatste Catrina Marie, eind mei 1814. Zelf overlijdt ze in april 1815. Dat zijn zeven gezinsleden. Vier sterven er te vroeg, sterfte is 57%.

III. hij hertrouwt drie maanden later op 27 juli 1815, zij krijgt vijf zoons van wie alleen de laatste te vroeg overlijdt. Dat zijn zeven gezinsleden. Een sterft er te vroeg, sterfte 14%.

Die Johann heeft het zwaar voor de kiezen gehad, wat een ellendig bestaan hadden keuterboeren soms.

Dan gaat het plotseling weer bergop. Van de vier jongens van Catharina die bleven leven, gingen er twee naar Lonneker. Blijkbaar was duidelijk dat je daar een goed bestaan kon opbouwen en zo zijn we aan de ellende ontstegen. Emigranten. Ik ben van de vijfde generatie.

Hoe is Carl Heinrich August er ergens tussen 1837 en 1849 toe gekomen om naar Lonneker te gaan? Er zijn verschillende ontwikkelingen.

Ten eerste waren ze van die tak keuterboeren. Die hadden geen cent te makken en moesten er op verschillende manier bijkussen om in leven te blijven. Dat kon ondermeer door huisvlijt, industrie die in huis wordt uitgeoefend. Bijvoorbeeld stoffen

weven. Er waren fabrikeurs die in de herfst garens kwamen brengen en in het voorjaar de stoffen ophaalden en betaalden. En de boer, hij weefde voort.

En er waren Tödden. Handelaren die te voet van de streken rond Osnabrück via Enschede naar Deventer en verder naar het westen liepen om daar hun waren te verkopen. Ze deden dat tweemaal per jaar: in het voorjaar, dan waren ze voor de oogsttijd weer terug en in het najaar en dan waren ze voor Kerstmis weer thuis. Ze liepen over de Töddenweg (zie het kaartje), een oude handelsroute tussen Osnabrück en Deventer. De route is er nog steeds. Er waren bekende namen bij die Tödden: Peek, Cloppenburg, Vroom, Dreesmann, Clemens en Anton Brenninkmeyer, Kreymborg en Sinkel (die van de winkel van). Meestal verhandelden ze stoffen als linnen en damast, die zeer gewild waren in het westen vanwege hun degelijkheid.

Toen in 1830 België zich afscheidde van Nederland gingen de grenzen dicht en kwam er een eind kwam aan de import van stoffen uit Vlaanderen. Er ontstonden tekorten. De Nederlandse regering wees

toen enkele gebieden aan in Nederland waar de textielindustrie gestimuleerd moest worden: Tilburg en Twente.

Inmiddels centraliseerden de fabrikeurs de arbeid. Zet weefgetouwen in een gebouw en de arbeiders komen bij je werken. Dan hoef je niet steeds bij die boeren langs, die komen wel naar jou. Zo waren er rond Enschede al kleine fabrieken ontstaan, waar het weven handmatig plaatsvond. Dat gebeurde met een smietspoel, de spoel met daarop de inslag werd met de hand tussen de scheringdraden gegooid. Het was nauwkeurig werk en het vereiste groot vakmanschap. De fabrikeurs waren in die tijd erg zuinig op hun personeel, omdat het nogal moeilijk was geschoolde en ervaren wevers te vinden. In deze tijd ging Carl naar Lonneker.

Het kan zijn dat hij op de bonnefooi naar Twente ging. Hij had vast gehoord dat de textielindustrie zich daar ontwikkelde en dat er vast werk was. Het kan ook zijn dat er rond Osnabrück personeel geworven werd, er waren genoeg thuiswevers die kennis en ervaring hadden. In het eerste geval liep hij in zijn eentje, in het tweede liep hij misschien met streekgenoten en heel misschien was er wel vervoer geregeld in de vorm van een koets.

Hij kwam na enkele dagen in Lonneker aan. Als hij op eigen gelegenheid was vertrokken, moest hij ook een onderkomen en werk zoeken en anders was hij vast in een gezellenhuis ondergebracht en had hij al een baan.

Omdat ik niet weet wanneer hij vertrokken is, weet ik ook niet hoelang hij dat gedaan heeft. Hij heeft vast de tijd genomen om een bestaan op te bouwen, geld te sparen en een behoorlijke woning te huren. Duidelijk is wel dat hij in 1849 getrouwd is met

Jenneken Ordelmans. Hoe het hem gelukt is zich aan te passen is ook niet duidelijk. Taal vormde geen probleem: het Platduuts dat hij sprak, leek erg veel op het Twents. Maar hij zal in de stad en de fabriek de landelijke omgeving wel gemist hebben.

John Kay vond de schietspoel uit en daardoor ging het weven al sneller. Toen ook nog de mechanisering toesloeg, ging het weven nog sneller en fabrieken groeiden: er was meer personeel nodig. Dat hoefden geen ervaren wevers te zijn, maar personeel dat machines kon bedienen. En de fabrikeurs werden fabrikanten. Die niet zo zuinig waren op hun personeel, getuige sociale onrust, de stakingen en de armoede die zich eind negentiende, begin twintigste eeuw voordeden.

Tot slot
Het is wel jammer dat zo'n genealogisch overzicht alleen gaat over geboorte, doop, huwelijk, kinderen, overlijden en begraven - al is dat al heel wat - en nauwelijks iets zegt over hoe men leefde, hoe men met elkaar omging, welk vertier er was en hoe het werk gedaan werd. Daar zijn wel andere boeken over geschreven als "Bartje" van Anne de Vries.

En het is waar, het is een rare naam. Ik heb me er in mijn jonge jaren voor geschaamd. Ik werd ermee gepest. Er werden grapjes over gemaakt, altijd dezelfde. Maar na mijn twintigste veranderde dat. Ik ben trots op mijn naam. En dat mag ook wel.

Maastricht, mei 2010

Peter Scheele

Kracht I	1050
Amelung I	1089
Wilhelm	
Thidericus de Schele	
Johan de Schele (Schelle)	1455
Johann Schele	1500
NN	1545
Hermann Schele	1575
Hinrich Schiälle	1609
Hinrich Schiälle	1646
Jürgen Schelle	1671
Johann Hinrich Schele	1702
Peter Heinrich Scheele	1736
Johann Hermann Heinrich Scheele	1769
Carl Heinrich August Scheele	1819
Gerhard Scheele	1864
Johan Herman Scheele	1891
Gerhard Julius Scheele	1917
Peter Scheele	1951
Erik of Marijn Scheele	1989/1990